

W roku 2018 i 2019 Lokalna Organizacja Turystyczna Chochołowski we współpracy z Muzeum Orawskim Pavla Országha Hviezdoslava w Dolnym Kubinie realizowała mikroprojekt pt. „Muzeum na torach – odkrywamy dzieje kolei wąskotorowej na polsko-słowackim pograniczu”.

Dzięki działaniom mikroprojektu powstał oryginalny produkt turystyczny tzw. „muzea na torach”. W odnowionych 3 obiektach dziedzictwa historycznego i kulturowego – wagonikach dawnych kolejek wąskotorowych i lokomotywyce powstały ekspozycje poświęcone m.in. dziejom kolei wąskotorowej i eksploatacji naturalnych surowców (torf, drewno), które transportowały kiedyś kolejki. Na potrzeby mobilnej wystawy wykorzystane zostały m.in. archiwalne fotografie. Dzięki temu mieszkańcy i turyści mogą w „muzeach na torach” zapoznać się z bogactwem historii i przyrody pogranicza oraz poznać codzienną pracę mieszkańców tych regionów.

V rokoch 2018 a 2019 realizovala Miestna turistická organizácia Chochołowski za spolupráce s Oravským múzeom Pavla Országha Hviezdoslava v Dolnom Kubíne mikroprojekt s názvom „Múzeum na kolajniciach – objavujeme históriu úzkorozchodných železníc na poľsko-slovenskom pohraničí”.

Vďaka aktivitám mikroprojektu vznikol originálny turistický produkt, tzv. „múzeá na kolajniciach”. V troch obnovených objektch historického i kultúrneho dedičstva – vagónikoch dávnych úzkorozchodných železničiek a v rušni boli vytvorené expozície venované o. i. dejinám úzkorozchodnej železnice a ťažbe prírodných surovín (rašelina, drevo), ktoré boli kedysi prepravované železnicou. Na potreby mobilnej výstavy boli využité aj archívne fotografie. Vďaka tomu sa obyvatelia a turisti môžu v „múzeách na kolajniciach” oboznámiť s bohatstvom dejín a prírody pohraničia a s každodennou prácou obyvateľov týchto regiónov.

In 2018 and 2019, the Chochołowski Local Tourist Organisation (LOT Chochołowski) in cooperation with the Orava Museum of Pavol Országh Hviezdoslav in Dolný Kubín carried out a micro-project "Museum on the tracks – discovering the history of narrow-gauge railways on the Polish-Slovak borderland".

Thanks to the micro-project activities, an original tourist product, so-called "museums on the tracks" was developed. In three renovated historical and cultural heritage facilities – old narrow-gauge railway carriages and a locomotive, expositions were set up to present, inter alia, the history of narrow-gauge railways and the extraction of natural resources (peat, wood) once transported by rail. The exhibits used for the purposes of the mobile exhibition include archival photographs. As a result, residents and tourists can familiarise themselves in the "museums on the tracks" with the richness of the history and nature of the borderland and learn about local people's everyday life.

Stowarzyszenie Lokalna Organizacja Turystyczna Chochołowski (LOT Chochołowski) zostało utworzone w 2013 r. Zrzesza przedstawicieli lokalnej branży turystycznej i Gminy Czarny Dunajec. W ramach swojej szerokiej działalności LOT m.in. współtworzy produkty turystyczne, wspiera rozwój turystyki w regionie, podejmuje działania promujące i chroniące dziedzictwo kulturowe oraz środowisko naturalne regionu.

Združenie Miestna turistická organizácia Chochołowski bolo založené v roku 2013. Združuje zástupcov miestneho sektora cestovného ruchu a obce Czarny Dunajec. V rámci svojho širokého spektra činnosti sa táto organizácia podieľa na vytváraní produktov cestovného ruchu, podporuje rozvoj cestovného ruchu v regióne, realizuje propagačné aktivity a opatrenia zamerané na ochranu kultúrneho a prírodného dedičstva regiónu.

The Association of the Chochołowski Local Tourist Organisation (LOT Chochołowski) was set up in 2013. It gathers representatives of the local tourist industry and of the Municipality of Czarny Dunajec. Within its activities, the LOT participates in the creation of tourist products, supports the development of tourism in the region, undertakes measures to promote and protect the region's cultural heritage and natural environment.

LOT Chochołowski wraz z Muzeum Orawskim w Dolnym Kubinie jest inicjatorem utworzenia tzw. „muzeum na torach” w wagonach kolejki wąskotorowej. Od 2018 r. LOT pełni funkcję administratora Centrum Promocji i Ochrony Torfowisk w Chochołowie.

LOT Chochołowski zaprasza do poznawania odchodzącego w przeszłość świata kolejek wąskotorowych i unikatowej przyrody torfowisk na polsko-słowackim pograniczu!

Zwiedzanie ekspozycji jest bezpłatne.

Miestna turistická organizácia Chochołowski je spolu s Oravským múzeom v Dolnom Kubíne iniciátorom vzniku tzv. „muzea na kolajniciach” vo vagónikoch úzkorozchodnej železnice. Od roku 2018 Miestna turistická organizácia plní úlohu prevádzkovateľa Centra propagácie a ochrany rašelinísk v Chochołowe.

Miestna turistická organizácia Chochołowski Vás pozýva do sveta úzkorozchodných železníc a unikátneho prostredia rašelinísk na poľsko-slovenskom pohraničí, ktorý pomaly odchádza do minulosti.

Prehliadka expozície je bezplatná.

Together with the Orava Museum in Dolný Kubín, LOT Chochołowski has initiated the establishment of the "museum on the tracks" in narrow-gauge railway carriages. Since 2018, the LOT has been administering the Peat Bog Promotion and Protection Centre in Chochołów.

LOT Chochołowski invites you to discover the world of narrow-gauge railways, which are becoming a thing of the past, and the natural attractions of the unique peat bogs on the Polish-Slovak borderland!

Admission to the exposition is free.

Lokalna Organizacja Turystyczna Chochołowski

34-513 Chochołów 40
lot.chocholowski@onet.pl
www.chocholowski.kot.eu
https://www.facebook.com/LOTchocholowski/

Oravské múzeum Pavla Országha Hviezdoslava v Dolnom Kubíne

Hviezdoslavovo námestie 7
Dolný Kubín 026 01
www.oravskemuseum.sk

CHOCHOŁOWski

Interreg

Polska-Słowacja

EUROREGION

ORAVSKÉ MÚZEUM

P. O. Hviezdoslava

v Dolnom Kubíne

Mikroprojekt pt. „Muzeum na torach – odkrywamy dzieje kolei wąskotorowej na polsko-słowackim pograniczu”, współfinansowany przez Unię Europejską z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz z budżetu państwa za pośrednictwem Euroregionu „Tatry” w ramach Programu Interreg V-A Polska-Słowacja 2014-2020

Egzemplarz bezpłatny. Wyłączną odpowiedzialność za zawartość niniejszej publikacji ponoszą jej autorzy i nie może być ona utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Unii Europejskiej oraz Euroregionu „Tatry”.

Mikroprojekt s názvom „Múzeum na kolajniciach – objavujeme históriu úzkorozchodných železníc na poľsko-slovenskom pohraničí” spolufinancovaný Európskou uniou z Európskeho fondu regionálneho rozvoja a zo štátneho rozpočtu prostredníctvom Euroregiónu „Tatry” v rámci Programu Interreg V-A Poľsko – Slovensko 2014 – 2020

Nepredajné. Výhradnú zodpovednosť za obsah tejto publikácie nesú jej autori a nedá sa stotožniť s oficiálnym stanoviskom Európskej únie a Euroregiónu „Tatry”.

Micro-project "Museum on the tracks – discovering the history of narrow-gauge railways on the Polish-Slovak borderland" co-financed by the European Union from the European Regional Development Fund and the state budget through the Euroregion "Tatry" under Interreg V-A Poland-Slovakia Programme 2014-2020

The parties solely responsible for the contents of this publication are its authors and it is not to be identified with an official position of the European Union.

Wydawca / Vydavateľ / Editor:
Lokalna Organizacja Turystyczna Chochołowski
34-513 Chochołów 40
e-mail: lot.chocholowski@onet.pl
www.chocholowski.kot.eu
www.muzeumplsk.eu

Opracowanie, projekt graficzny, skład i druk / Příprava, grafický návrh, sazba a tisk / Prepared, graphic design, printing: Joanna Głowacz

Tłumaczenia / Preklady / Translation: Agencja BTB Wania Maczewa-Wick (PL-SK), Elżbieta Nowak (PL-EN)

Fotografie / Fotografije / Photographs: Barbara Ogrodniczak (fot. 5, 10), Jacek Piotrowski (fot. 9, 17, 19), Piotr Skucha (fot. 14, 15, 16, 18), arch. Zakładu Produkcji Torfowej (fot. 1, 3, 11, 12, 13), arch. LOT Chochołowski (fot. 2, 4, 6, 7)

Opracowano na podstawie artykułu pt. „Kolej torfowa Z.P.T. „Bór za Lasem”, Piotr Skucha w: „Świat kolei”, nr 10/2016

Na základe článku „Kolej torfowa Z.P.T. „Bór za Lasem” [Rašelinisková železnica Závodu na ťažbu rašeliny „Bór za Lasem”], Piotr Skucha v: „Świat kolei”, č. 10/2016

Based on the article entitled "Kolej torfowa Z.P.T. „Bór za Lasem”, Piotr Skucha in: „Świat kolei”, No. 10/2016

© Copyright by Lokalna Organizacja Turystyczna Chochołowski

Chochołów 2019

Muzeum na torach

odkrywamy dzieje kolei wąskotorowej na polsko-słowackim pograniczu

Múzeum na kol'ajniciach

objavujeme históriu úzkorozchodných železníc na poľsko-slovenskom pohraničí

Museum on the tracks

- discovering the history of narrow-gauge railways on the Polish-Slovak borderland

EKSPLOATACJA TORFU

ŤAŽBA RAŠELINY

PEAT EXTRACTION

Torf na terenie Kotliny Orawsko-Nowotarskiej eksploatowany był przez miejscową ludność na potrzeby gospodarcze od połowy XIX wieku. Eksploatację złóż na skalę przemysłową rozpoczęto w latach 50. XX wieku. Podmokłe tereny torfowisk uniemożliwiały transport torfu samochodami, dlatego na początku lat 70. XX wieku wybudowano linię kolejki wąskotorowej o rozstawie szyn 600 mm.

W pierwszej fazie prac wydobywanych torf wydobywano na wyrobisku „Bór za Lasem”. Po wyczerpani zasobów tego złoża kopalnię przeniesiono na oddalone o 3 km torfowisko „Puścizna Wielka”, gdzie funkcjonuje do dzisiaj.

Początkowo wyrobisko „Puścizna Wielka” zajmowało powierzchnię 100 ha. Od 1995 r. jego powierzchnię ograniczono do 13,3 ha i zmieniono metodę eksploatacji z tradycyjnej bryłkowej na frezowanie. Od 2004 r. eksploatacja prowadzona jest przez Zakład Produkcji Torfowej „Bór za Lasem”.

Rašelina bola na území Oravsko-Nowotarskej kotliny využívaná miestnym obyvateľstvom na hospodárske účely od polovice 19. storočia. Priemyselná ťažba na tunajších ložiskách sa začala v 50. rokoch 20. storočia. Mokrade v tejto oblasti znemožňovali prepravu rašeliny prostredníctvom vozidiel, preto bola na začiatku 70. rokov 20. storočia vybudovaná trať úzkorozchodnej železnice s rozchodom 600 mm.

V prvej fáze sa rašelina ťažila v menšom ložisku „Bór za Lasem”. Po vyčerpaní zásob bola baňa presunutá na rašeliniisko „Puścizna Wielka” vzdialené o 3 km, kde funguje dodnes.

Na začiatku zaberalo miesto ťažby „Puścizna Wielka” plochu 100 ha. Od roku 1995 bola jeho rozloha obmedzená na 13,3 ha a zmenil sa tiež spôsob ťažby – z tradičnej ťažby hrudiek na frézovanie. Od roku 2004 ložisko prevádzkuje Závod na ťažbu rašeliny „Bór za Lasem”.

Peat in the Orava-Nowy Targ Basin was extracted by local people for their domestic needs from mid-19th century. Extraction to an industrial scale started in the 1950s. The waterlogged peat areas made it impossible to transport the peat in vehicles on wheels and because of that, at the beginning of the 1970s, a narrow-gauge 600 mm railway line was constructed.

During the first phase, peat was extracted in a small working called Bór za Lasem. After it had been depleted, the mine was moved to the Puścizna Wielka peat bog 3 km away, where it has been functioning since then.

Initially, the Puścizna Wielka working covered an area of 100 hectares. From 1995, it was limited to 13.3 ha and the extraction method was changed from the traditional prilling method to milling. Since 2004, peat has been extracted by Bór za Lasem peat production plant.

KOLEJKA TORFOWA

RAŠELINISKOVÁ ŽELEZNICA

PEAT RAILWAYS

Dzieje kolei wąskotorowej na pograniczu polsko-słowackim sięgają XIX w. Kolejki te, o rozstawie torów poniżej 1435 mm, najczęściej ok. 600-700 mm, doskonale nadawały się do transportu torfu i drewna, a także były idealne do poruszania się po terenach górskich, zalesionych, czy podmokłych torfowiskach.

Początkowo długość torów kolejki torfowej utworzonej w 1965 r. na torfowisku Puścizna Wielka wynosiła 10 km. Obecnie kopalnia torfu „Puścizna Wielka” połączona jest z Zakładem Torfowym szlakiem o dł. 3 km.

Tory położone są na niskim nasypie z zagęszczonego żwiru, który zaopatrzone jest w rowy odwadniające. Na linii występuje kilka mostków o konstrukcji drewnianej. Największy z nich to most belkowy nad korytem Ogrójcowego Potoku o dł. 5m.

Kurs na trasie od Zakładu Produkcji Torfowej do wyrobiska trwa 40 minut.

Dějiny úzkorozchodnej železnice na polsko-slovenskom pohraničí siahajú do 19. storočia. Tieto železnice s rozchodom kolajníc menej ako 1435 mm, najčastejšie okolo 600 – 700 mm, boli dokonalým riešením pri preprave rašeliny a dreva, ideálne sa hodili do horských a lesnatých oblastí či na vlhké rašeliniská.

Na začiatku mali kolajnice rašeliniskovej železnice, postavené v roku 1965 v lokalite Puścizna Wielka, dĺžku 10 km. V súčasnosti je areál ťažby rašeliny „Puścizna Wielka” spojený traťou s dĺžkou 3 km so Závodom na ťažbu rašeliny.

Kolaje sú položené na nízkom násype so zhutneného štrku a sú zabezpečené odvodňovacími priekopami. Na trati je niekoľko mostíkov s drevenou konštrukciou. Najväčší z nich je trámový most cez koryto potoka Ogrójcový s dĺžkou 5 m.

Cesta na trase od Závodu na ťažbu rašeliny k miestu ťažby trvá 40 minút.

The history of the narrow-gauge railways on the Polish-Slovak borderland dates back to the 19th century. The railways, with the gauge width of less than 1435 mm, usually ca. 600-700 mm, were perfect for transporting peat and wood, and were ideal for travelling in mountainous forested areas or water-logged peat bogs.

Initially, the length of the peat railways established in 1965 on the Puścizna Wielka peat bog was 10 km. Currently, the Puścizna Wielka peat extraction facility is combined with the Bór za Lasem peat production plant by a 3-kilometre route.

The tracks are located on a low embankment made of thickened gravel with drainage trenches. There are several wooden structure bridges. The biggest of them is the beam bridge over the bed of the Ogrójcový Potok stream of 5 metres.

A trip along the route between the peat production plant and the working takes 40 minutes.

TABOR

VOZOVÝ PARK

ROLLING STOCK

W Zakładzie Produkcji Torfowej „Bór za Lasem” znajduje się zabytkowy tabor kolei wąskotorowej, który używany był dawniej do eksploatacji torfu. Po utworzeniu obszaru Natura2000 wydobywanie torfu ograniczono, a tabor kolejowy podupadł. W zasobach Zakładu Produkcji Torfowej „Bór za Lasem” są 3 nadal używane lokomotywy oraz 30 wagonów do transportu torfu.

„Peretka” wśród nich są dwa wagony osobowe, które pochodzą ze zlikwidowanej Myszynieckiej Kolei Wąskotorowej. Pierwszy z nich – stuletni wagon Bx 368 o konstrukcji metalowo-drewnianej został odrestaurowany w 2017 roku. Drugi z wagonów pasażerskich – Bxh388 wyprodukowany w 1909 r. wraz z tzw. lokomotywką nr 3 typu NS1 zostały odnowione w 2019 roku przez LOT Chochotowski. Po renowacji pojazdy te pełnią funkcję eksponatów w utworzonym w ramach mikroprojektu „muzeum na torach”.

V závode na ťažbu rašeliny „Bór za Lasem” sa nachádzajú historické dráhové vozidlá úzkorozchodnej železnice, ktoré boli dávnejšie používané pri ťažbe rašeliny. Po zriadení oblasti Natura 2000 bola ťažba rašeliny obmedzená, a vozový park začal chátrať. V depe Závodu na ťažbu rašeliny „Bór za Lasem” sú 3 lokomotívy, ktoré sa stále ešte používajú, a 30 vagónov na prepravu rašeliny.

Skvostom medzi nimi sú dva osobné vagóny, ktoré pochádzajú zo zrušenej Myszynieckej Kolei Wąskotorowej. Prvý z nich – storočný vagón Bx 368 s kovovo-drevenou konštrukciou bol obnovený v roku 2017. Druhý osobný vagón – Bxh388, vyrobený v roku 1909 spolu s tzv. lokomotivkou č. 3 typu NS1, boli obnovené v roku 2019 Miestnou turistickou organizáciou Chochotowski. Po renovácii plnia tieto vozidlá funkciu exponátov v „muzeu na kolajniciach”, ktoré bolo vytvorené v rámci mikroprojektu.

The Bór za Lasem peat production plant houses heritage narrow-gauge rolling stock which was once used to extract peat. After the creation of a Natura2000 area, peat extraction was limited and the rolling stock declined. The resources of the peat production plant still include 3 locomotives and 30 carriages to transport peat which continue to be in use.

A “pearl” amongst them are two passenger carriages originating from the liquidated Myszyniecka Kolej Wąskotorowa narrow-gauge rail. The first of them – a hundred-year old Bx 368 carriage with a metal and wooden structure was restored in 2017. The other of the passenger carriages – Bxh388, manufactured in 1909 together with so-called NS1 type locomotive No. 3, were restored in 2019 by LOT Chochotowski. After restoration, they are exhibited in the “museum on the tracks” created under the micro-project.

TORFOWISKA

na polsko-słowackim pograniczu

RAŠELINISKÁ

na polsko-slovenskom pohraničí

PEAT BOGS

on the Polish-Slovak borderland

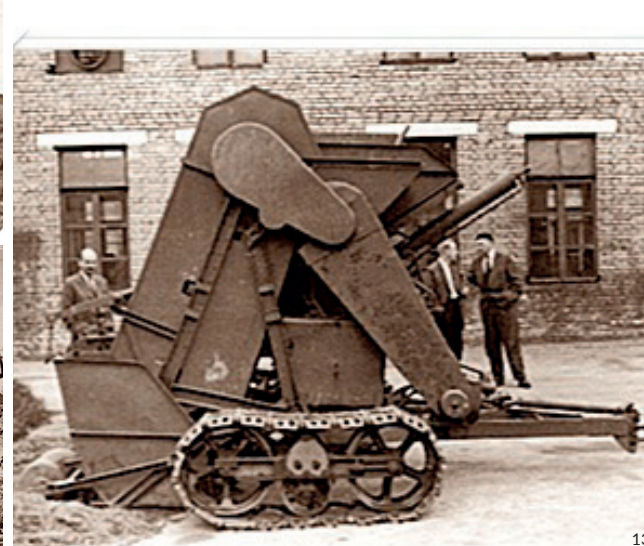
W okolicach Czarnego Dunajca ukształtował się rozległy kompleks torfowisk wysokich stanowiący zespół unikatowych siedlisk przyrodniczych. Zachował się tu świat rzadkich roślin oraz chronionych gatunków zwierząt. Poza mchami torfowcami występują tu owadożerne rosiczki i sosna błotna - krzew będący mieszańcem kosodrzewiny z sosną zwyczajną. Gatunkiem charakterystycznym dla tych terenów jest m.in. skójką gruboskorupowa – mały słodkowodny zamieszkujący czyste rzeki i potoki. Kotlina jest także miejscem występowania ptaków takich jak cietrzew czy derkacz. Ze względu na swoją wyjątkową wartość przyrodniczą Torfowiska Orawsko-Nowotarskie zostały włączone do europejskiej sieci Natura 2000. Na terenie Gminy Czarny Dunajec znajduje się aż 57% obszaru Torfowisk Orawsko-Nowotarskich (4.757ha).

V oblasti Czarného Dunajca vznikol rozľahlý komplex rašelinísk vrchoviskových, ktorý je unikátnym prírodným biotopom. Zachoval sa tu svet zriedkavých rastlín a chránených druhov zvierat. Rastie tu mach rašelinník, ale tiež mäsožravé rosičky a borovica barinná – ker, ktorý je krížencom borovice horskej a borovice lesnej. Druhom charakteristickým pre tieto terény je o. i. korytko riečne – sladkovodná mušľa, ktorá sa vyskytuje v čistých riekach a potokoch. Kotlina je tiež miestom výskytu vtákov ako tetov či chrapkáč. Vzhľadom na svoju výnimočnú prírodnú hodnotu boli Oravsko-Nowotarské rašeliniská začlenené do európskej siete Natura 2000. Na území obce Czarny Dunajec sa nachádza až 57 % z plochy Oravsko-Nowotarských rašelinísk (4,757ha)

Extensive raised bogs have developed near the municipality of Czarny Dunajec and they form a complex of unique natural habitats. A world of rare plants and protected animal species has been preserved here. In addition to sphagnum mosses, there are insectivorous sundews and Pinus uliginosa – which is a mix of dwarf mountain pine and Pinus sylvestris. A species characteristic of these areas is, amongst others, Unio crassus – thick shelled river mussel living in clean rivers and torrents. The Basin is also a place where birds such as grouse or corncrake occur. Due to its exceptional natural value, the Orava-Nowy Targ Peat Bogs are included into the European network of Natura 2000. On the area of the municipality of Czarny Dunajec there are as much as 57% of the Orava-Nowy Targ Peat Bogs (4.757ha).

Surowiec wydobywany jest od maja do końca sierpnia. Średnio w ciągu sezonu wydobywa się 10 000 - 15 000 m³ urobku. Zakład produkuje torf wykorzystywany w ogrodnictwie oraz lecznictwie (borowiny).

Surovina sa ťaží od mája do konca augusta. V priemere sa v sezóne vyťaží 10 000 – 15 000 m³ rašeliny. Závod dodáva materiál využívaný v záhradníctve a v kúpeľníctve.

The material is extracted between May and the end of August, generating, on average, 10 000 - 15 000 m3 of peat during a season. The plant produces peat used in horticulture and spa treatment (therapeutic mud).

